SINÂAT

(sanayi, teknoloji)

Sınâat, sanâat ve sun' köklerinden kelimeler Kur'an'da, fiil ve isim olarak 20 yerde geçer. Türkçedeki san'at, günümüz Arapçasındaki fabrika demek olan masna' (çoğulu: masaani') bu köklerdendir. (Bu kullanımlar için bk. Hans Wehr, A Dictionary of Modern Written Arabic, sınâat mad.) Bu durumda sınâatın günümüz terminolojisindeki karşılığı sanayi veya teknoloji olacaktır.

Râgıb el-Isfahanî (ölm. 502/1108) ünlü eseri *el-Müfredât'm* sun' maddesinde bu kökü tanıtırken şöyle diyor:

"Sun', özgün bir fiil sergilemektir. Her sun' fiil olduğu halde, her fiil sun' değildir. Bu yüzden, fiil, hayvan ve cemadlara nispet edildiği halde, sun' onlara nispet edilmez..."

Anlaşılan o ki, sun' ve sınâat, yeni bir şey vücuda getirmek, yaratıcılık ifade eden eylemler sergileyip eserler üretmektir. Ancak Kur'an, bu sözcük ve türevlerini, eşya üzerindeki yaratıcı faaliyetleri ifade için kullanır ve genelde makbul olmayan, insanı azdıran, dengeyi bozan, toplumsal ve evrensel planlarda tahrip ve buhrana yol açan üretim ve hamleleri ifadeye koyarken bu kökten kelimelere yer verir.

Kur'an, sınâat yoluyla vücut verilen bilim ve üretimleri Yaratıcı Kudret'in titizlikle izlediğini ve bunların makbul olanlarını bizzat kendi gözetim ve denetimine bağladığını gösteriyor. "Kuşkusuz, Allah, onların sınâat olarak yapmakta olduklarından hakkıyla haberdardır." (Nur, 30; Fâtır, 8) Allah; bir sınâat ürünü olan gemisini yapmak üzere Hz. Nuh'a vahiy göndermiş ve O'na: "Vahyimize bağlı olarak gözlerimizin önünde gemiyi yap!" emri verilmiştir, (bk.11/37; 23/27)

Hz. Davud'a öğretilen koruyucu zırhlar yapma sanatı da bir sınâat olarak tanıtılıyor. (21/8)

Sınâatın hâkim özelliği, olumsuzluğudur. Dünyaya tapmanın, azmanın, şiddet, zorbalık ve işkencenin temsilcileri olan kişi, toplum ve medeniyetler, sınâata dayanan bir şımarıklık illeti içinde gösterilmektedir.

Sınâat, insan hayatının mutluluk paydasını düşürmekte, doğal-fıtrî hayatı bozarak insanın bunalım ve karmaşaya düşmesine yol açmaktadır. Bu psikozun baş temsilcisi Firavun ve Firavunlar medeniyetidir. A'raf suresi 137. ayet, İsrailoğulları'na akıl almaz zulümleri yapan Firavunların akıbetinden şöyle söz ediyor:

"Firavun ve toplumunun sanayi olarak meydana getirdiklerini de dikip yükselttikleri sarayları da yere geçirdik."

Firavun zulmüne destek veren bir sanayi kolu da, onun medeniyeti tarafından geliştirilen aldatma-büyü hüneridir. Bu aynı zamanda şunu da ifade eder:

Her teknolojik üretimde bir biçimde büyü özelliği vardır. İnsanların gözünü boyar, aklını çeler. Firavun, Hz. Musa'nın gösterdiği mucizeleri geri planda bırakmak için büyü sanayii kadrosunu seferber etmişti. Hz. Musa'ya şöyle deniyordu:

"Sağ elindekini yere bırak! Onların, sanayi olarak ortaya çıkardıklarını yalayıp yutsun. Onların sanayi olarak ürettikleri sadece bir büyücünün hilesidir. Büyücü ise nereye gitse iflah olmaz." (Tâha, 69)

İğretiye, zulme, acımasızlığa öncelik tanıyarak Allah'a ters düşenlerin sığındıkları sanayiin insanı yıkan yanı, aldanışa sürüklemesidir. Allah ve insanın üstünde bir kudret olarak düşünülen sanayi, sonunda sahiplerini korkunç bir hüsranla yüz yüze bırakmaktadır. (11/14-16; 18/103-105) Kehf, 103-105. ayetler, sınâatla güzellik yaratmaya çalışmanın da bir aldanış ve boş uğraş olduğunu belirtiyor, (bk. burada, Güzellik mad.)

Hûd Peygamber'in kavmi olan Ad topluluğu, geliştirdikleri sınâata aldanarak kendilerini ölümsüz-sonsuz saymaya başladılar ve çöktüler. Kur'an burada, fabrika ve atölye anlamına da gelen masna' kelimesinin çoğulu olan masâni' kelimesini kulla-

narak sınâatı insanî ve ruhî değerlerin üstünde görme bahtsızlığına şöyle değiniyor:

"Ad da peygamberleri yalanladı. Kardeşleri Hûd onlara, 'Siz hiç sakınmıyor musunuz?' demişti. Ben sizin için, güvenilir bir resulüm. Artık Allah'tan sakının da bana itaat edin. Ben sizden bu iş için bir ücret istemiyorum. Benim ödülüm, âlemlerin Rabbindendir. Her yüksek tepeye/yola şaşılacak bir bina kurarak/bir işaret dikerek mi eğleniyorsunuz? Sanayi üreten yerler edinerek sonsuzlaşmak ümidine mi düşüyorsunuz? Yakaladığınız vakit zorbaca yakalıyorsunuz! Artık Allah'tan sakının da bana itaat edin. O bildiğiniz nimetleri önünüze yayandan sakının! Size bir yığın nimet lütfetti: Davarlar, oğullar, bahçeler, pınarlar. Büyük bir günün azabı üstünüzedir diye korkuyorum." (Şuara, 123-135)

Muhammed ümmeti döneminde sınâatle azıp zulme ve kavgaya meydan verme tutkusu, Ehlikitap zümresi tarafından (bk. burada, Ehlikitap mad.), özellikle Hristiyanlar tarafından sergilenecektir. Ehlikitap'ın saptırıcı sözleri, haksız ve zalim yollarla elde ettikleri nimetleri yemeleri ve sınâatle azıp şımarmaları, din temsilcilerinin görevlerini yapmamalarından, çıkarlarını, ceplerini düşünmelerinden kaynaklanmıştır, (bk. 5/59-64; 9/34-35)

Üzerinde olduğumuz bu noktaya değinen ayetler, sınâatle gelen denge bozukluğu ve tahribi, sınaî üretimi temsil ettikleri için Hristiyanlara mal ederken, tahribi simgeleyen harpleri 'alevlendirme' işini Yahudiler'in eseri olarak göstermektedir. (5/69)

TOKMAK GİBİ İNEN MUSİBET

Sınâatin musallat edeceği en büyük belanın sembol adı, Kur'an'da Kaaria olarak geçiyor. Ve Kaaria, bağımsız bir surenin de adıdır. Önce bu konunun temel beyyinesi saydığımız Ra'd 31. ayeti görelim:

"O küfre sapanlara gelince, sanayi olarak ürettiklerinin sonucu olarak, başlarına gülle-tokmak türünden belalar inmeye devam edecek yahut o belalar onların yurtlarının yakınına konacak. Ta, Allah'ın vaadi gelinceye değin. Allah, vaadine asla ters düşmez."

Nedir bu, sınâatin sonucu olarak gelecek kaaria?

Kaaria, bir şeyi bir şeye çarpmak, vurmak anlamındaki kar' kökünden türemiş bir isimdir. Buna göre kaaria, Elmalılı'nın da güzelce ifade ettiği gibi, gülle, tokmak gibi insanın başına çarpan, beyin patlatan şey anlamındadır. Kar' kökündeki vurma-çarpmada, şiddetli ses çıkarma esastır. Kılıç, sopa, tokmak, gülle vs.'nin çarpmasında daima kar' kelimesi kullanılır. Etimolojik gelişimi içinde kaaria, zamanın insana çarpan ve onu sendeletip bunaltan belalarının da adı olmuştur.

Kur'an, bu kaariayı kıyamet anlamında da kullanır. Ancak unutmamak gerekir ki, Kur'an'da kıyamet, sadece, bildiğimiz son kıyametten ibaret değildir. Kıyametin, bireysel, toplumsal, evrensel, ontolojik boyutları vardır. Az önce verdiğimiz ayette kaarianın son ve büyük kıyamet anlamında olmadığı açıktır. Çünkü ayet bunun, sınâatın eseri olarak sürekli tekrarlanacağını söylüyor. Bunun ise büyük kıyametten başka bir şey olması gerekir.

O halde, kaaria, büyük kıyamet de dahil, bir kıyametler serisinin adıdır ki, başa gelişi, insanlık dünyası için bir kıyamet manzarası arz eder. Kaaria suresi, bu manzaranın dehşetini şöyle dile getiriyor:

"O Kaaria! Nedir Kaaria? Kaaria'nin ne olduğunu sana bildiren nedir? O gün insanlar, çırpınarak yayılmış pervaneler gibi olurlar. Dağlar, didilmiş renkli yün gibi olur. İşte o gün, tartıları ağır basan kişi, evet o kişi, hoşnutluk verici bir yaşayış içindedir. Tartıları hafif çekeninse, anası, Hâviye'dir. Onun ne olduğunu sana bildiren nedir? Kızışmış bir ateştir o!" (Kaaria suresi)

Bu manzaranın, büyük kıyamet yanı bir kenara bırakıldığında, karşımızda atomik silahların ateşiyle ortaya çıkacak bir manzara canlanıyor. İşte Allah'a ve doğal hayata ters düşmüş bir sınâatın ürünlerinin sebep olduğu musibet kaaria budur. Bu bir cehennemi infilak olayıdır ki, insanları serseme çevirip dehşet, korku ve bağrışmayla darmadağın eder. Bu, bize, bir atom bombasının veya atom başlıklı bir silahın tahribini tanıtır gibidir. Kaaria suresi, âdeta, böyle bir infilakın yayacağı dehşet ve paniği tablolaştırıyor.

AÇLIK VE KORKU KAYNAĞI

Sanayiin sergilediği olumsuzluk karşımıza nasıl bir görünümle

çıkıyor? Başka bir deyimle, sanayiin olumsuzluklarının temel görünümleri nelerdir? Kur'an bu soruya; 'açlık ve korku' diye cevap veriyor. Nahl suresi, bir karyeyi, yani bir kent-medeniyeti örnek veriyor. Anılan surenin 112. ayeti şöyle:

"Allah, şu ülkeyi/medeniyeti de örnek vermiştir: Güvenli, mutlu-huzurlu idi; rızkı her yandan bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler de Allah kendilerine, sanayi olarak ürettikleri şeyler yüzünden açlık ve korku elbisesini/ birlikteliğini/ karmaşasını tattırdı." (Nahl, 112)

Burada, sanayiin olumsuz sonuçlarıyla perişan olan bir medeniyetten bahsediliyor. Sanayiin getirdiği olumsuzlukların insana bir elbise gibi giydirildiğinden bahsedilmesi ve elbisenin tattırılması ifadesine yer verilmesi, karşılaşılacak acının çapını ve etkisini gösterme bakımından bir mucize beyandır, (bk. burada, Kıyamet mad.)

Sanayi, rızkın Allah'ın elinden çıkanını yok edip insanı görünmez bir açlıkla yüz yüze getirmektedir. Bunun en kısa adı, doğal ürünlerden yoksun beslenme olarak verilebilir.

Mutluluk, sağlık ve güzelliğin temel kaynağı olan doğal rızık, Kur'an'da tayyib (çoğulu: tayyibât) olarak geçmektedir. Kelime anlamıyla temiz, leziz, hoş, taze anlamındaki tayyib, rızkın Allah tarafından bir lütuf olarak bahşedilenidir. Kur'an bunu dolaylı bir ifadeyle, 'üzerine Allah'ın adı anılmış rızık' diye tanımlamakta ve şu buyruğu öne çıkarmaktadır:

"Size ne oluyor da üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yemiyorsunuz? Zorda kalışınız dışında üzerinize haram kıldığını bizzat kendisi size ayrıntılı olarak açıklamıştır. Birçokları, ilimsiz bir biçimde kendi keyiflerine uyarak halkı şaşırtıyorlar. Hiç kuşkusuz, senin Rabbin sınır tanımaz azgınları çok iyi bilmektedir. Üzerine Allah'ın adı anılmayanlardan yemeyin. Böyle bir şey, tam bir sapıklıktır." (En'am, 119, 121)

Üzerine Allah'ın adı anılmış rızık, geleneksel fıkıh tarafından, biraz da o zamanın şartlarının zorlamasıyla, 'besmeleyle kesilmiş hayvan' olarak anlaşılmış ve Kur'ansal beyyinenin bütün ruhu yok edilmiştir. Bugünkü bilgilerimiz ve ekolojik veriler dikkate alındığında, 'üzerine Allah'ın adı anılmış besin'in, genleri üze-

rinde oynanmamış, fabrikasyon katkılarla bozulmamış doğal besin olduğunda hiç kimsenin bir kuşkusu olmaz. Bu noktayı değerlendirirken, Kur'an'ın, 'yaradılış ve yaratışta tağyir'den nefret ettiğini, onu şeytanın bir ameliyesi olarak gördüğünü de unutmayalım, (bk. 4/119)

Şunu da unutmayalım: **Kur'an, mutluluk yurdu olan cenneti anlatırken, oradaki nimetler arasına 'rengi** ve **tadı bozulmamış sudan nehirler'i, 'tağyire uğramamış saf süt** ve **bal'ı, 'her tür** meyve'yi de **koymaktadır,** (bk. 47/15)

Tağyirin en zararlısı, bitkileri, 'üzerine **Allah**'ın **adı anılmış'** olmaktan çıkaran gen oyunlarıdır ki bugün insanlığın en büyük huzursuzluk ve kahır sebepleri arasındadır, (bk. burada, **Tağyir** mad.)'

Nahl suresi 112, ayette, tağyirin insanlık için nelere yol açacağı, çok sarsıcı bir biçimde gözler önüne konmuştur. Tağyire uğramış besinlerin kitleleri getireceği yer, açlık ve korku giysisini giymek, yani iliklerine kadar ürpermektir.